له چیادا

رۆمۆلۆ گایگۆس

و: موعتەسەم ساڵەیی

کەپرە پەرپووتەکە لە چیادا کەوتبووە نێو ئەو زەوی و زارەی، کە زۆربەی دار و دەوەنەکانی بڕابوونەوەو لە لێواری دۆڵێکی تەنگ و قووڵدا ئارامی گرتبوو. نێوی دۆڵەکە پڕ بوو لە دارو درەختی کێویی کورت. ماوەیەکی زۆری بەسەردا چووبوو کە ئەو کەپرە دووکەڵ بە بانی سەریانە لە پووشوپەڵاش دامەزراوەکەیدا هەڵنەستابوو. مناڵێکی تووڵاز کە شایانی ئەوەبوو دڵت پێی بسووتێت بەسەر پێپلیکانی بەردەم کەپرەکەوە دانیشتبوو. تووکە سەرە پیس و چڵکنەکەی بە کەللە سەرە زلەکەیەوە گڤ وەستابوو. ملی تا بڵێی باریك و لاواز بوو، لەش و لاریشی هەر بەتەنیا لە ئێسکی ڕەق و تەق پێکهاتبوو.

هەردوو قۆڵ و بازووی ئێسکئاسا بەملاو بەولایدا شۆڕبووبوونەوە. هەردوو لاقی بریناویی چڵك و خوێن پێیاندا دەچۆڕاوە. هەردوو ئەژنۆی ئاوسابوون و پێیەکانیشی نەخۆشی و دەردەداری شێواندبوویان. دەموچاوێکی تۆقێنەری پێوەبوو. پێستێکی مردووی بێ گیان ئێسکەکانی پۆشیبوو. دەم و لێوە بێ گۆشتەکەی بەرەو دوا بۆ ددانەکانی کشابوون. هەردوو چاوی زەرد

هەڵگەڕاوی چووبوون بە قووڵداو تووڕەیی و نائومێدی لە بیلبیلەی چاوەکانیدا بەدیدەکرا. ئۆقرەی گرتبوو و بەبێ جووڵە لێی دانیشتبوو.

بێوچان دەیڕوانییە ئەو پێدەشتەی کە لەوسەرەوەدا ریزێك کەژو چیا بەردەمیان لێگرتبوو. چیاکان زۆر بە تۆخی شینیان دەکردەوە و چەند پەڵە هەورێکی زێڕینیش بە سینەی ئاسمانەوە دەبریسکانەوە. رق و کینەیەکی زۆر لە ناخی مناڵەکەدا بنجیان داکوتابوو، لەوە دەچوو کە ئێستاناو تۆزێکی دی بداتە پرمەی گریان. هەرچەند رق و تووڕەییەکەی زیاتر داییگرتایە، هەردوو مشتی توند دەکردو دەکەوتە ددانەجیڕەو وەك درندە دەیڕوانییە دەوروبەری خۆی، هەر لەو کاتانەیشدا گەر شتێکی بکەوتایەتە بەر دەست دەیشکاندو تووڕی هەڵدەدا، بەڵام زۆری پێ نەدەچوو فێیەکە بەری دەداو ئەوسایش وەك مردوو لێی رادەکشا. بەدرێژایی چەند رۆژێك خەم و پەژارەیەکی زۆر ئیفلیجی دەکرد، لە پاشاندا لەبەردەم کەپرەکە لێی دادەنیشت، یاخود لەسەر زەوییەکەدا بەبێ جووڵە هەردوو دەست و لاقی لێ رادەکێشا.

بێوچان بەبێ ورتە هەڵی دەڕوانییە دەوروبەری خۆی، هەروەك ئەوەی گوایە پێشهاتێکی ئەفسووناوی رووبەڕووی دەبێتەوە. لەو حاڵەتەدا کە سەرو دڵی دەگوشرا، نائومێدی و ئازارو ئەشکەنجە سەرو مێشکیان دەتەنی. جاری ئەوتۆیش هەبوو کە سەراپا جەستەی دەکەوتە خروشت و بە نینۆکە چڵکنەکانی لەشی خۆی دەخوراند، هۆی خروشتەکەیشی دەگەڕایەوە بۆ ئەو هەموو گەڕانەی کە زۆربەی سەریان ژەنی بووە لەشی. زۆری پێ نەدەچوو وەهای هەست دەکرد کە جەستەی دەپەنمێت و هەناویشی گوایە وەك چیا هەڵدەترۆقێت. لەهەمانکاتدا وەهای دەهاتە بەرگوێ کە گوایە چیاکانیش لە ئاستی خۆیانەوە دەپەنمێن، بەتایبەتی لە وەختی شەوگاردا ئەم هەستەی دەکرد کە کاتێك ورگی پەنماوی خەوی لە چاوانی دەزڕاند.. لە کۆتاییشدا بەتاڵی و بۆشاییەك تووشی سەرەگێژکەی دەکرد، دەنگی سەدان مێرووی زیکزیکەی دەهاتە بەر گوێ و گێژەنگی شێتانەی ئەستێرەکانی ئاسمانیش چاویان دەخستە مۆلەقەوە، ئەوسایش بێدەنگییەکی کتوپڕی دەهاتە ئاراوە. لەنێو هەزار لۆخانەی ئەم ترس و دڵەڕاوکێیانەدا کابرای خەڵووزفرۆشی دەبینی کە باوەشی بە دایکیدا دەکرد، هەر لەو کاتانەیشدا لە گۆشەیەکدا هەڵدەتروشکاو لەشی هەڵدەلەرزی و لە پاشاندا تایەکی گەرم دایدەگرت. (فلیپی) پاش مردنی باوکی ئەم دیمەنە دزێوەی لەبەر چاودا چەسپا، گەرچی بە تەواوەتی ماناکەی نەدەزانی و بە باشی بۆی نەدەچوو، بەڵام بە دیتنی دایکی لە ئامێزی کابرای خەڵووزفرۆشدا بە تەواوەتی دەپەشۆکا و شپرزە دەبوو، بەتایبەتی کە دەست و نینۆکی ڕەشهەڵگەڕاوی کابرای دەبینی کە لەنێو قەدی دایکی گیردەکرد. ئیتر زیاتر سەری لێ دەشێواو خەم و پەژارە دایدەگرت، هەر لەو ساتەوەیش فلیپی نەفرەتی لە دایکی خۆی کرد. دایکی هەمیشە دەیویست لەو بێدەنگییەی دووری بخاتەوە، گەرچی نەیدەتوانی بە میهرەبانییەوە لەگەڵیدا بجووڵێتەوە. سەرەڕای ئەو هەموو نەخۆشی و دەردەدارییەی، هەردەم دایکی بە دەنگێکی گڕەوە لەگەڵیدا دەدوا و جاروباریش لێیدەدا. هێدی هێدی رق و کینە لە دڵیدا دەرهەق بە دایکی زیاتر چەکەرەی دەکرد. هەندێك جار هەردوو مشتی توند دەکرد و بە تووڕەییەوە بەرەو رووی دایکی درێژ دەکرد. بە ددانی چیڕەوە دەنگێکی شەڕانگێزیانەی لە دەم دەهاتە دەرێ. لە سەرەتادا کە ئەم هەڵوێستەی نوواند، دایکی هەڵسا بە دارکاریکردنی، بەڵام دڵۆپە فرمێسکێك لە چاوانی نەهاتە دەرێ، بەڵکو وەك گیانلەبەرێك کە کەوتبێتە نێو تەڵەوە دەیمراندو دەکەوتە سەر زەوییەکەو یەك تەختە وەکو مردوو لێی رادەکشا. لە پاشاندا دایکی بەشێوەیەکی ئەوتۆ سزای دەدا کە ڕق و کینەی زیاتر پەرەی دەسەند.

لەبری ئەوەی لێی بدات و ئازاری پێبگەیەنێت، هەردوو دەستی بە لەشییەوە شەتەك دەدا تاوەکو هەڵچوونەکەی دابمرکێتەوە، ئەوسایش بەسەر پێی دایکیدا بەچۆکدا دەهات و دایکیشی وازی لێدەهێناو

بەڕێی خۆیدا دەڕۆیشت و ورتەیەکی لێوە دەهات و دەیووت (ئەی مریەمی پاکیزە فریام کەوە).

ڕۆژ لە دوای ڕۆژ دوورکەوتنەوەی دایکی لە کەپرەکە زیاتر درێژەی دەکێشا، بە درێژایی ڕۆژ لە چیادا کاتی بەسەر دەبرد. پێش خۆرکەوتن بۆ کۆکردنەوەی چیلکەو پووشوپەڵاش بۆ سووتەمەنی دەردەچووە دەرەوە. یاخود لەپێناوی دزینی سەبەتەیەك گەنمەشامی ڕێی دەگرتەبەر کە لە پاشاندا لەنێو گوندا دەیفرۆشت.. هەر وەخت لەگەڵ تاریکی و داهاتنی شەودا دەگەڕایەوە بۆ نێو کەپرەکە. لە ئاکامی بەدەستهێنانی پارەوپوولێکی کەم، چەند پارچە کێك و چەند پارچەیەك گۆشتی ماسیی دەکڕی. بەشی فلیپی لێدەداو ئەویش لە ئاستی خۆیەوە بە پەرۆشەوە لورفی دەکردو دەیخوارد، تاوەکو ئێش و ئازاری برسێتییەکەی داسەکێنێت.

ڕۆژێك فلیپی برادەرێکی بۆ خۆی پەیداکرد. هەر لە بەیانی زووەوە لە تەرەف چیاوە گوێی لە دەنگی وەڕینی سەگێك بوو. سەگەکە بێ پەروا ڕێچکە ڕێیەکانی بەسەر دەکردەوە، هەروەك ئەوەی بەدووی خاوەنەکەیدا بگەڕێت و بیبەوێت بیدۆزێتەوە. لەگەڵ دەمەو مەغریبدا گەیشتە لای کەپرەکە. چاوی بە کوڕەکە کەوت کە بەسەر پێپلیکانی بەردەم کەپرەکەوە لێی دانیشتبوو. بە کلك ڕاوەشاندن و گوێ لەقاندن بەرەوڕووی ڕۆیشت و لە بەردەم پێیدا مۆتکەی کرد، سەگێکی ڕەش بوو. تووکە درێژەکەی دەبریسکایەوە، فلیپی بەبێ واقوڕمان چاوی تێبڕی، هەروەك ئەوەی کۆنە برادەرێکی بێت و چاوەڕوانی هاتنی کردبێت و ئێستایش گەیشتبێت. نەیویست بۆی بدوێت، بەڵام بەبێ بیرکردنەوە وەهای بۆچوو گوایە خۆی خاوەنیەتی و بە درێژایی ڕۆژێش سەگەکە لەنێو کێڵگەکاندا بەدوویدا گەڕاوە. لەپڕ بیرێکی سەیر بە مێشکیدا هات، وەهای بۆچوو گوایە کە ئەم سەگە لە شوێنێکی نادیارەوە بۆ لای هاتووە. بێدەنگییەکەی بڕی و ڕووی دەمی کردە سەگەکەو وتی:

– (ئەم سەرلەبەیانییە گوێم تێوە بوو کە لە کێڵگەی گەنمەشامییەکاندا دەوەڕیت. هەر خۆم زانیم کە بەدووی مندا دەگەڕێیت و وێڵیت..)

گیانلەبەرەکە بە سەگە نازەوە دەستی بە وەڕین کرد، بەڵام لە ناکاودا وەستاو کەوتە مڕەمڕ. فلیپی لەنێو دارە کورتەکانەوە گوێی لە ترپەی پێی بوو. بە سەگەکەی وت:

– بێدەنگ بە.. ئەوەتا دایکم هاتەوە..

بلاسیدای دایکی بە دیتنی سەگەکە قەرسبوو و چارەی خۆی گرژ کرد. ویستی دەریپەڕێنێت، بەڵام سەگەکە بە چاوقایمییەوە خۆی لەنێو پێی فلیپدا مەلاس دا، کەلبەکانی دەرخست و کەوتە مڕەمڕ. بلاسیدا خۆراکی شێوانی دوور لە بەردەستی کوڕەکەی لەنێو کەپرەکەدا دانا. ئەوسا کێکی لە ئاردی (منیهوت)ی دروستکراوی دەرهێناو بەرەو لێواری دۆڵە تەسکە سەرەولێژەکەی هاوێشت بۆ ئەوەی سەگەکە بیخوات. کوڕە برسییەکە بەرەو ڕووی دایکی چوو، دایکە بۆ ئەوەی کوڕەکەی لە خۆی دووربخاتەوە و پێی نەگات پارچە کێکێکی بۆ هاوێشت. پارچە کێکەکە کەوتە نێوان دارودەوەنی لێواری دۆڵە قووڵەکەوە، فلیپی پڕی پێداکردو بە دانیشتنەوە دایە بەر قەپ، سەگەکەیش بە تەنیشتییەوە کلکی خۆی دەلەقاندەوە. کوڕەکە پارچەیەکی بچووکی لە کێکەکەی خۆی دا بە سەگەکە. بە پەلە کەلبەی لە کێکەکە گیرکردو بە چاوە ساردەکانییەوە تەماشای ئافرەتەکەی دەکرد. فلیپی کێکەکەی دەجوی، دەم و پلی خۆی بادەدا، لەبەر چاوی دایکیدا ناقۆڵاو بێزەوەر نەبوو، بەڵکو ژیانی کوێرەوەری و پڕ لە ناسۆریی خۆی بە خراپی بەسەر کوڕە بەستەزمانەکەیدا شکابووەوە، ئەو کوڕەی کە لە پارچە پەڕۆیەك دەچوو کە بە قووڵایی مەرگدا هەڵواسرابێت بەبێ ئەوەی مەرگ بیباتەوە و بمرێت..

ژنەکە نەیدەتوانی بە ئاسانی لەنێو دێیەکەدا کارەکەی بکات، چونکی کەس نەیدەویست یەکێکی ناقۆڵای وەك کوڕەکەی لەگەڵدا بێت لەنێو ماڵەکانیاندا، تەنانەت کریسانتۆی خەڵووزفرۆشیش گەرچی ناو بەناو دەیگەوزاند، بەڵام لەهەمانکاتدا بەهۆی ئەو کوڕە نوقسانە دەردەدارەوە ئامادە نەبوو کە لەگەڵیدا ژیان بەسەرببەرێت. ئەو ڕۆژە پێی وتبوو:

(گـەر کوڕەکـەت نەبوایـە تـۆ ئەوەنـدە مانـدوو نـەدەبوویت و بـەم رادەیـەش کـارت نـەدەکرد. گـەر هـەر خۆت بـە تـەنیا بوویتایـە دەتتـوانی لـە مـاڵی منـدا تیکـە نانێك بخۆیت، ئەوسـایش ناچـار نـەدەبوویت کـە چـیلکەو سووتەمەنی کۆبکەیتـەوە و گەنمەشـامیش بـدزیت، بـەڵام داخـی گـرانم بـۆ ئـەو کـوڕەت کـە بـارێکی قورسـە بەسـەرتەوە.. گـەر بـە زێـڕ بیپۆشـیت نـاتوانم قبـوڵی بکـەم.. سـڵاوت لـێ بێـت ئـەی مریـەمی پـاکیزە.. تـۆ تەماشای چاوەکانی بکە، هەر لە چاویدا دیارە کە غـەڕو نەگبەت و بەدیومە.. هـەر دەڵێیـت لـە بـەزری شـەیتانە.. هەرگیز منداڵ نییەو بەڵکو زەلامێکە بۆخۆی.. کـەی منـاڵ عەقڵی بڕ دەکات وەك ئەم بیربکاتەوە؟! هەر لـە پیاوێك دەچـێت لـە لەشـی منداڵێکـدا.. ئەوەنـدە بەرامبـەری خەمسارد مەبە.. گەر رۆژێـك لـە رۆژان پـەلاماری دایـت و منیش بێـرەدا رەت بـووم، هـەرگیز بـە هاناتـەوە نایـەم و بەرێی خۆمـدا دەڕۆم، بێگومـانم کـە ئـەم کـوڕەت بەچـکە شەیتانێکە بۆ خۆی.. ئاخ خۆزگە دەتتوانی...)

گەیشتە ئـەم شـوێنەو قسەکانی تـەواو نـەکرد، لـەپڕ سـەگەکە لـەنێو دۆڵـە تەسـکەکەوە سـەرکەوت و لێیـان نزیکبووەوە و بە لمـۆزی کەوتـە مووشـەمووش لەبـەردەم پێیاندا، هەر لەو کاتەیشدا ژنەکە لە کریسانتۆی پرسی:

– جا گەر کوڕەکەمان لەنێوداو لـە پاشـاندا پێمانیـان زانی، ئەوسا دەبێت چی بکەین؟

سـەگەکە بـە تووڕەییـەوە دەسـتی بـە وەڕیـن و حەپەحەپ کرد، کابرایش لە وەڵامدا وتی:

– جـا چـۆن دەتـوانن پێمـان بـزانن؟ ئـەم کـوڕە بـە زەحمـەت دەڕوات بـەڕێوە، کـارێکی زۆر گـران نییـە گـەر وتمان گوایە لە لێواری دۆڵەکەوە تلاوەتە خوارەوە..

ژنەکە تەماشایەکی دەموچاوی کوڕەکەی کـردو بـیری لـە قـسەکانی کریـسانتۆ کـردەوە، کـە وتبـووی (چـۆن دەتوانن پێی بزانن؟) هەڵی ڕووانییە نێـو دۆڵـە قووڵەکـەو هـەموو شـتێك لـەو کاتـەدا بـە بێدەنگییـەکی سـامناك پۆشرابوو. گردە سەوزەکان بە هێمنی بەرەو ریزە چـیاکە کشابوون. چەند کەپرێکی پەرش و بڵاویش لەنێو کێڵگـەو پاوەن و زەویوزارە پڕ لە دارە نزمەکانـدا بـەدی دەکران، لەبەر دوورییان نەیدەتوانی هـیچ کەسـێك بـە دەوروبـەری کەپرەکانەوە بەدی بکات، بە تەنیا دووکەڵی سـەربانە لـە پووشـوپەڵاش دامـەزراوەکان نیـشانەی ژیـان و گـوزەران بوون تیایاندا.

ئاسمانی سـەر لـە ئێوارەکـە خـەریکبوو تاریکدابێت، پەڵە هـەورەکان سـێبەری وەنەشـەیی خۆیـان خـستبووە سـەر شـیو و دۆڵـەکان. لـە ئاسـۆدا چـەند لەکەیـەك لـە رێژنـەی بـاران و رەهێڵـە بەسـەر چـیاکاندا دادەبـارین، گرمەگرمی هـەورە تریـشقەی دووریـش دەهاتـە بـەرگوێ. بلاسیدا نوقمی گێژاوی ئـەو بیرۆکانـە بـوو، کـە کریـسانتۆ خستبوونییە نێو مێشکییەوە، لەبەر خۆیەوە وتی:

– ئەی مریەمی پاکیزە گوایە راستە کـە ئـەم کـوڕەی من بەچکە شەیتانە ئەوانگەل لە ناخیدان؟ چۆن بە ددانـە جیڕە تەماشام دەکات! ئەی خوای گەورە بزورگ لە ماڵی خۆتدا جێم بکەوە! بـەڵام ژیـان بردنەسـەرو گـوزەران لـە تەك ئەم کوڕە سەقەتە دەردەدارەدا دەبێت چ سـوودێکی هـەبێت.؟ ئـەم کـوڕە پارچـەیەکە لـە نەخۆشـی و دەردەداری کرمی نێو سکی هـەر بـە زینـدوێتی دەیخۆن. بەر لـەوەی تـا بیگرێـت هـەموو ئـازای لەشـی دەلـەرزێت. داخۆ مردنەکەی لەم حاڵەی باشتر نییە! ؟

سەگەکە بێوچان دەیمڕاند و تەماشای دەکرد.

ژنەکە دووبارە کەوتەوە بەراوردکردن و لەبەر خۆیەوە وتی:

– ئەی مریەمی پـاکیزەی پـیرۆز.. دەبێـت لـە بـارەی ئەم سەگەوە چـی بڵـێم..؟ لەوانەیـە هەنـدێك شـت بـەدی بکات کە ئێمەمانان نەتوانین بیانبینین.!

فلیپـی لـە خـواردنی پارچـە کێکەکـە بووبـووەو ڕووی خۆی بەرەو لای دایکی وەرچەرخاندو وتی:

– برێکـی تـرم بـدەرێ زۆرم برسـییە، پارچـەیەکی دیکەم بدەرێ.. هێشتا هەر برسیمە.

برسـێتییەکی پـڕ لـە شـەڕخوازی لـەنێو چـاوە زەردهەڵگەڕاوەکانیـدا بـەدی دەکـرا. کـەم هێـزی و کـەم توانـایی لـەنێو دەنگیـدا بـوو. ژنەکـە بـە ترسـەوە

هەڵدەلەرزی و پارچەیەك كێكی تری بۆ هاویشت و كەوتە ژێر دارە نزمەكانی لێواری هەڵدێرەكەوە. فلیپی راوەستاو وەك درندە تەماشای دایكی كردو لە مەبەستی خراپی تێگەیشت: كە ئەگەر بێتو خۆی بگەیەنێتە پارچە كێكەكە، ئەوسا لە ئاكامی سەنگ و قورسایی لەشییەوە یەكسەر زەوییەكە دادەرمێت و ئەمیش بەرەو ناخی دۆڵەكە گلۆر دەبێتەوە.

سات و كاتێكی بێ كۆتایی رەتبوو. بلاسیدا وەهای هەست دەكرد كە كەوتووەتە نێو گێژەنگێكی شێتەڵۆكەی تۆقێنەرەوە. فلیپی ویستی بەرەو لێواری دۆڵەكە هەنگاو بنێت.. لەو كاتەدا سەگەكە لوورانـدی و بازووقەی داو خۆی هاویشتە سەر پارچە كێكەكە. زەوییەكە هەرەسی هێناو سەگەكەی بەرەو هەڵدێر تلاند.. بارانیش وەك سێڵاو دادەبارییە سەر كێڵگەو پاوەنەكان. بریسك و هەورە تریشقە بە پرتاو دەكەوتنە نێو دۆڵەكەوە، لێشاوی باران بە خێرایی دادەرژایە نێو چاڵ و چێڵ و جۆگەكانەوە. سەگەكە بە قەدپاڵی دۆڵەكەوە لەنێو دارە نزمەكاندا گیری خواردبوو، بە درێژایی چەند سەعاتێك وەڕی و حەپەی كردو لووراندی و نووزایەوە. لە پاشاندا بە یەكجارەكی دەنگی برا..

لەنێو كەپرەكەدا دایك و كوڕ دوور لە یەكتری دانیشتبوون. بەردەوام باران بە تونـدی دادەبارییە سەربانی كەپرە پەرپووتەكە. لەگەڵ بەڵاچەی بریسكەدا بلاسیدا چاوی فلیپی دەبینی، كە بە تیشكێكی ساردی شووشەئاسا دەبریسكانەوە. ژنەكە سڵی دەكردەوە و نەیدەوێرا رابكشێت و چاوانی بچنە خەو.. لەو شتە دەترسا كە لە ناخی كوڕەكەیدا چەكەرەی كردبوو. ژنەكە خەریكبوو شێتگیر بێت سەبارەت بە پرسیاری بێپەروای كوڕەكەی، كە تاو نا تاوێك دەیپرسی:

(دایە .. بۆچی دەتەوێت بمرم.! ؟)

لە بارەی نووسەرەوە:

رۆمۆلۆ گایگۆس سەرۆكی پارتی بزووتنەوەی دیموكراتی بوو سالآنی (1947 – 1948) لە وڵاتی فێنزوێلادا.

لە ساڵی (1884)دا لەدایكبووە. بە درێژایی دەیان ساڵ وەك پەنابەرێكی سیاسی لە وڵاتی كوباو مەكسیكدا ژیانی بەسەربردووە. پاش ئەوەی لە ساڵی (1958)دا دیكتاتۆرییەتی سەربازیی (بیرینیس خمینیس) كۆتایی پێهات، گەڕایەوە بۆ وڵاتەكەی خۆی.

نووسەر خاوەنی نۆ رۆمانی گرنگە، كە چواریان لە وڵاتی مەكسیكدا كراونەتە فیلمی سینەمایی، بە تایبەتی رۆمانی (دۆنا باربار) كە یەكێكە لە شاكارە ئەدەبییە هەرە ناسراوەكانی ئەمەریكای لاتینی.